

Statens försvars- historiska museer

– med uppdrag att tillgängliggöra det militärhistoriska kulturarvet

Lägg den gröna SMHA-flaggan på minnet.

I artikelserien om Sveriges militärhistoriska arv, SMHA, har TIFF:s läsare fått ta del av det rika försvarshistoriska kulturarv som finns i vårt avlånga land. Från Abisko i norr till Kristianstad i söder. Artiklarna har skrivits av representanter från de verksamheter som ingår i SMHA, där de delat med sig av berättelser och föremål från sina museer. Bakom SMHA står en myndighet som har till uppdrag att sprida kunskap om försvarets utveckling genom tiderna. Nu är det dags att få veta mer om den. Hur började alltsammans? Vad grundlade SMHA? Och hur ser myndighetschefen på framtiden för det försvarshistoriska kulturarvet?

Text: Elin Fältskog, Statens försvarshistoriska museer. Bilder: Statens försvarshistoriska museer.

Statens försvarshistoriska museer, SFHM, bildades 1976. Då bestod myndighetens verksamhet av Armémuseum i Stockholm – som bedrivit museiverksamhet sedan slutet av 1800-talet, då under namnet Artillerimuseum. Året därpå, 1977, utökades SFHM då riksdagen beslutade att inrätta Flygvapenmuseum i Linköping. Bygget pågick i några år och 1984 invigdes den nya museibygnaden på området Malmen utanför Linköping. Historiskt sett var det en perfekt plats för ett försvarshistoriskt museum.

Malmen hade nämligen varit en militär övningsplats sedan 1500-talet.

SFHM var ursprungligen en del av Försvarsmakten, men 1992 lades myndigheten istället direkt under Försvarsdepartementet. Sedan 1996 ligger SFHM:s verksamhet under Kulturdepartementet. Mellan 1976 och 1997 var också Marinmuseum i Karlskrona en del av SFHM, men tillhör idag Statens maritima och transporthistoriska museer.

En bit in på 1990-talet utökades SFHM:s verksamhet med Försvarets traditionsnämnd, som tidigare

låg direkt under Armémuseum.

Därefter dröjde det till 2009 innan myndigheten växte ytterligare. Detta var året då SFHM fick ansvaret för Sveriges militärhistoriska arv.

Att öka kunskapen om det svenska försvaret genom tiderna och om dess roll i samhällsutvecklingen är SFHM:s uppdrag. Det innebär att myndigheten ska se till att alla som vill, ska kunna lära sig mer om Sveriges försvar. Både i äldre tider och idag. SFHM ska också berätta om hur krig påverkar, och har påverkat, människor och samhället. >>>

Besök SMHA-museerna med hela familjen. Aerozeum, Göteborg.

Utställningen KVINNA på Brigadmuseum, Karlstad.

Många av museerna anordnar evenemang och aktiviteter för hela familjen. Arsenalen, Strängnäs.

Följ med på spännande visningar, somliga på hög höjd. Rödbergsfortet, Boden.

Utredningen om kalla krigets kulturarv

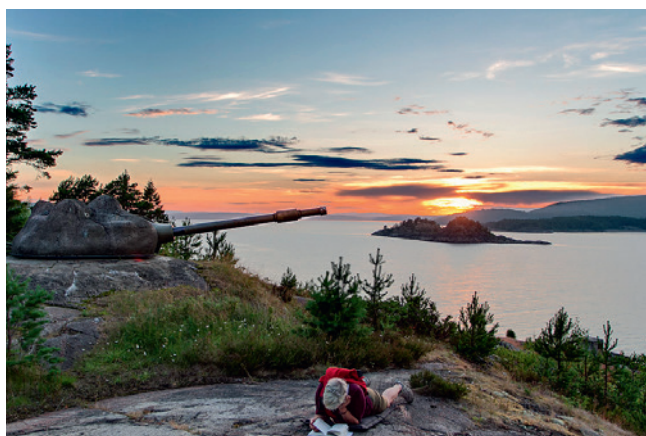
Vi backar bandet och tittar närmare på hur Sveriges militärhistoriska arv kom till. I 2005 års regleringsbrev fick SFHM, Statens maritima museer och Fortifikationsverket gemensamt ett uppdrag av regeringen. Det handlade om att redovisa konkreta förslag för bevarandet av valda delar av det svenska försvarets kulturarv. Uppdraget skulle utföras tillsammans med Försvarsmakten. Resultatet blev *Försvar i förvar – en utredning om det kalla krigets kulturarv och Sveriges gömda museer*. Utredningen gav förslaget att upprätta ett nationellt museinätverk som bevarade det försvarshistoriska kulturarvet relaterat till perioden

för kalla kriget. *Försvar i förvar* gav också förslag på vilka "företeelser" och "bevarandeobjekt" som skulle ingå i det landsomfattande museinätverket. Därtill föreslogs på vilket sätt dessa skulle stödjas – dels genom ekonomiskt bidrag, dels genom kompetensstöd från museiprofessionella. Båda delar i syfte att utveckla de utpekade verksamheterna. Regeringen gick på den föreslagna linjen i *Försvar i förvar* och gav SFHM uppdraget att utdela statsbidrag enligt *Förordning (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter*. Vilka verksamheter som skulle kunna söka statsbidraget reglerades i en bilaga till förordningen. Denna bilaga kvarstår idag om än med några förändringar.

Ett militärhistoriskt nätverk bildas

Omkring 25 verksamheter utpekades som berättigade att söka statsbidrag och stöd. Dessa hade valts ut på grund av att de visade och berättade om en specifik del av den svenska försvarshistorien. Exempelvis Gränsförsvarsmuseum i Abisko, som berättar om den militära aktiviteten i de svenska fjällen under beredskapstiden och kalla kriget. Och Maritiman i Göteborg som med sina omkring 20 museifartyg berättar historien om ubåtar, jagare och försvaret till havs. Tillsammans bildar museiverksamheterna från norr till söder en helhetsbild av den svenska försvarshistorien.

Det föll sig naturligt med ett

Många av SMHA-museerna ligger vackert till i storslagen natur. Hemsö fästning.

Upplev livet till havs på Maritimens museifartyg i Göteborg.

Sveriges främsta militärfordonsmuseum ingår i SMHA. Arsenalen, Strängnäs.

Upplev historien genom VR-teknik på Forsvarsmuseum Boden.

samlingsnamn för verksamheterna i Sveriges militärhistoriska arv, det blev *SMHA-nätverket*. Hos SFHM inrättades ett kansli som fick till uppgift att ansvara för bidragshanteringen och stödja nätverket på olika sätt. Bland annat har nätverksmuseerna genom åren fått stöd inom museiområden som inventering och registrering av föremål, produktion av utställningar, marknadsföring och sociala medier, och föremålsvård och bevarande. Därtill har SFHM arbetat med att informera och synliggöra SMHA för allmänheten genom bland annat marknadsföringskampanjer och deltagande på mässor och evenemang. Allt med syfte att så många som möjligt ska få tillgång till det militärhistoriska kulturarvet.

Det försvarshistoriska kulturarvet i framtiden

SMHA är nu inne på sitt elfte år som museinätverk och mycket har

hänt sedan starten. Under åren har nätverket utvecklats och förändrats. Flera av verksamheterna är idag betydande besöksmål för sin kommun eller region. Samtidigt har andra behövt lägga ner sin verksamhet i brist på resurser. Nätverket är dynamiskt och i ständig utveckling. Men den gemensamma nämnaren kvarstår alltså – att förvalta och tillgängliggöra det försvarshistoriska kulturarvet för allmänheten. Överintendent Magnus Hagberg som är chef för myndigheten SFHM berättar hur han ser på SMHA de kommande åren och det försvarshistoriska kulturarvets betydelse:

”I en tid då beredskap och stärkt försvar är högaktuellt blir samtidigt försvarshistorien ännu mer angelägen. Genom att känna historien är det lättare att tolka samtiden och

förstå bakgrunden till aktuella händelser. SMHA-museerna berättar mycket om 1900-talets försvarsutveckling och hur försvaret påverkat hela samhället. Att på vitt skilda geografiska orter kunna möta tidigare hemligheter, anläggningar, materiel och berättelser hjälper inte minst den yngre generationen att förstå sambanden till det som händer i vår tid. Alla museerna i nätverket är dessutom väldigt olika och samtidigt mycket viktiga då de tillsammans berättar svensk militärhistoria ur så många skilda aspekter. Men inget av detta hade kunnat vara sig bevaras eller berättas utan en stor mängd entusiaster och volontärer som årligen lägger ned tusentals arbetstimmar. Med många gånger knappa resurser tar SMHA-museerna och alla som arbetar med dessa ett stort ansvar, de förvaltar dessutom en stor kunskap. Jag hoppas att engagemanget för SMHA-museerna ska fortsätta och utökas, och att många fler ska upptäcka dessa historiska ”pusselbitar”. Sveriges militärhistoriska arv ger verkliga upplevelser av försvarshistorien!” ■

Från TIFF nr 2/2012 när denna artikelserie började.

Från TIFF nr 3/2019 bytte vi kartbild till denna i artikelserien om SMHA.

Vill du veta mer om besöksmålen i Sveriges militärhistoriska arv? Kika in på www.smha.se eller SFHM:s hemsida www.sfhm.se.